

Miten kansainvälinen koiranjalostusliitto FCI edistää koirien terveyttä?

Katariina Mäki
kesäkuu 2012

Ruotsalainen eläinlääketieteen professori Åke Hedhammar kirjoittaa kesällä 2011 ilmestyneessä Veterinary Journalissa koirien terveysjalostuksesta ja sen haasteista. Hedhammar on Ruotsin Kennelliiton pitkäaikainen neuvonantaja ja FCI:n tieteellisen toimikunnan jäsen, ja tässä roolissaan hän käy läpi myös FCI:n toimia koirien terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Hedhammar on kasvattanut bokseita ja kilpaillut ja toiminut tuomarina pk-kokeissa.

FCI:llä kaksi miljoonaa henkilöjäsentä

Fédération Cynologique Internationale eli FCI on kansainvälinen koiranjalostusliitto, joka perustettiin vuonna 1911. Henkilöjäseniä FCI ilmoittaa jäsenliitoissaan olevan yli kaksi miljoonaa, tosin joissain maissa sama jäsen voidaan laskea virheellisesti mukaan usean yhdistyksen kautta. FCI:n jäseninä olevat kansalliset kennelliitot rekisteröivät vuosittain yli 2,2 miljoonaa koiranpentua.

Jäsenmaita on Euroopassa 36, Amerikassa ja Karibialla 18, Aasiassa kuusi ja Afrikassa yksi. Liitännäisjäseninä ja sopimuskumppaneina ovat muun muassa Australia, Uusi-Seelanti ja Kiina. Yhteensä jäseniä ja sopimuskumppaneita on 86. Suurin jäsenmaa on Ranska, jossa vuonna 2010 oli 550.000 henkilöjäsentä. Suurimmat rekisteröintimäärät taas ovat Japanin Kennelliitossa (438.000 koiraa vuonna 2010).

FCI:llä on Englannin, Amerikan ja Kanadan kennelklubien kanssa sopimus toistensa rekisterien tunnustamisesta, ja ne tekevät myös yhteistyötä rotumääritelmiin liittyvien terveystarkkohtien suhteen. FCI:n arvojen mukaan tärkeimmät asiat koirissa ja niiden rotumääritelmässä ovat terveys, luonne ja käyttäytyminen.

Terveysjalostukseen liittyvät säännökset

Jäsenmaiden ja sopimuskumppaneiden moninaisuuden ja erilaisuuden vuoksi FCI:n piirissä tapahtuvaan koirien jalostukseen on vaikeaa tehdä kaikenkattavia suosituksia ja säännöksiä. Joitakin koirien hyvinvointinäkökulmasta lähteneitä asioita on kuitenkin saatu paperille, ja näitä koirien jalostukseen ja terveyteen liittyviä FCI:n säännöksiä ja määräyksiä Hedhammar käy artikkelissa läpi.

Jalostuksen eettiset säännöt (Code of breeding ethics)

Jalostuksen etiikkaa koskevat säännöt sisältyvät FCI:n johtosääntöihin (Standing Orders). Eettisissä säännöissä lukee, että *"koirarotujen jalostuksen ja kehittämisen tulee perustua pitkän tähtäimen tavoitteisiin ja terveisiin periaatteisiin, jotta jalostus ei johda sairauksiin, huonoon luonteeseen tai käyttöominaisuuksien katoamiseen. Jalostuksen tulee säilyttää tai mieluiten lisätä rodun perinnöllistä monimuotoisuutta. Kasvattajan tulee varmistaa, että jalostukseen aikomillaan koirilla on vakaa luonne ja että ne ovat hyvässä fyysisessä kunnossa. Pennun ollessa kasvattajan huostassa, kasvattajan tulee varmistaa sille fyysisesti ja henkisesti suotuisa ympäristö, joka takaa kunnollisen sosiaalistamisen."*

FCI:n jalostusstrategia (FCI Breeding strategies)

FCI:n jalostusstrategia hyväksyttiin helmikuussa 2010 (Taulukko 1). Taustalla oli ajatus keskittyä niihin mahdollisuuksiin parantaa ja ylläpitää koirien terveyttä, joita FCI:llä maailmanlaajuisena järjestönä on. Dokumentti listaa yleisen strategian, jonka yksityiskohdat käydään läpi FCI:n johtosäännöissä sekä jalostussäännöissä (Breeding Rules).

Taulukko 1. FCI:n jalostusstrategia

1. Johdanto

Koiranjalostuksen tavoitteena ovat toiminnallisesti terveet koirat, joiden rakenne ja luonne ovat rotutyypillisiä, ja jotka elävät pitkän ja onnellisen elämän omistajansa, yhteiskunnan sekä koiran itsensä hyödyksi ja iloksi. Jalostuksen tulee edistää syntyvien pentujen sekä niiden emän terveyttä ja hyvinvointia. Tieto, rehellisyys ja yhteistyö sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla on perustana terveelle koiranjalostukselle. Kasvattajia tulee rohkaista painottamaan yhdistelmän tärkeyttä sekä yksittäisen koiran jalostusvalintaa.

FCI:n jäsenten ja sopimusosapuolien tulee järjestää kasvattajille koulutusta, mieluiten vuosittain. Kasvattajien koulutusta suositellaan mieluummin kuin tiukkoja jalostusrajoituksia, jotka voivat helposti johtaa rodun perinnöllisen monimuotoisuuden vähenemiseen, erinomaisten yksilöiden jäämiseen pois jalostuksesta sekä tunnollisten kasvattajien välisen yhteistyön vähenemiseen. Perinnöllisten sairauksien suhteen kasvattajia ja rotuyhdistyksiä tulee rohkaista toimimaan yhteistyössä tutkijoiden kanssa, jotta voidaan välttää tekemästä yhdistelmiä, joista syntyy sairaita jälkeläisiä.

Kaikilla jalostukseen käytettävillä ja terveystarkastettavilla koirilla tulee olla tunnistusmerkintä (mikrosiru tai tatuointi).

Kasvattajien tulisi pitää rotumääritelmää rotukohtaisten ominaisuuksien suuntaviivoina; kaikkea liioittelua tulisi välttää.

2. Jalostukseen tulee käyttää vain toiminnallisesti ja kliinisesti terveitä koiria, joilla on rotutyypillinen rakenne, eli vain koiria, jotka eivät sairasta mitään vakavaa sairautta tai ole fyysisesti toimintarajoitteisia.

2.1 Jos perinnöllistä sairautta sairastavan tai fyysisesti toimintarajoitteisen koiran lähisukulaisia käytetään jalostukseen, ne tulee yhdistää ainoastaan sellaisista linjoista peräisin oleviin koiriin, joilla ei ole samoja sairauksia tai vikoja, tai joissa näiden esiintyvyys on alhainen. Jos sairaudelle tai toimintarajoitteelle on olemassa geenitesti, jalostuskoirat tulee testata, jotta voidaan välttää kahden kantajan yhdistäminen (ks. kohta 5).

2.2 Jalostusyhdistelmiä, jotka olemassa olevan tiedon perusteella lisäävät vakavan sairauden, fyysisen toimintarajoitteen tai vajaatoiminnan riskiä jälkeläisissä, tulisi välttää.

2.3 Jalostukseen tulisi käyttää vain koiria, joilla on tasapainoinen, rotutyypillinen luonne eli koiria, joilla ei ole liiallisia pelkoreaktioita tai aggressiivisuutta provosoimattomissa tai koiralle jokapäiväisissä tilanteissa.

3. Matadorijalostusta ja tiukkaa sukusiitosta tulisi välttää perinnöllisen monimuotoisuuden ylläpitämiseksi, tai mieluummin lisäämiseksi. Täyssisar- ja vanhempi-jälkeläinen -yhdistelmiä ei tulisi koskaan tehdä. Yhdenkään koiran jälkeläismäärä ei saisi olla suurempi kuin luku, joka vastaa 5% rodun populaation viiden vuoden rekisteröidystä pentumäärästä. Varsinkin pienilukuisissa roduissa rodun populaation kokoa tulee tarkastella myös kansainvälisellä tasolla.

4. Polygeenisten (kvantitatiivisten) sairauksien fenotyypiset tutkimustulokset (sekä huonot että hyvät) tulisi olla avoimissa tietokannoissa kaikkien nähtävissä. Tutkimustuloksia pitäisi käyttää jalostuskoirien ja yhdistelmien valinnassa.

4.1 Fenotyyppisistä tuloksista pitäisi mahdollisuuksien mukaan laskea jalostusindeksejä, jotta jalostusvalinta tapahtuisi enemmän genotyypin mukaan pelkän fenotyypin sijasta. Yhdistelmän indeksien keskiarvon tulisi olla rodun keskiarvoa parempi.

4.2 Jalostuskoirien rutiinitutkimuksia pitäisi suositella vain sairauksissa, jotka ovat rodussa merkittäviä ja joilla on suuri vaikutus koiran toiminnalliseen terveyteen.

5. Geenitestituloksia tulisi käyttää estämään sairaiden koirien syntyminen, ei välttämättä karsimaan sairausalleleja rodusta pois. Väistävasti periytyvän sairauden aiheuttavaa geenimutaatiota kantavat (heterotsygootit) koirat tulisi yhdistää vain sellaisten koirien kanssa, jotka eivät todistetusti ole saman mutaation kantajia.

6. Kaikkien koirien tulee kyetä luonnolliseen astutukseen. Keinosiemennystä ei tulisi käyttää koiran fyysisen kyvyttömyyden kiertämiseksi. Narttu tulisi poistaa jatkojalostuksesta, jos se ei anatomiansa tai kohdun supistusheikkouden vuoksi pysty synnyttämään luonnollisesti, tai jos se ei kykene hoitamaan vastasyntyneitä pentujaan mielenlaatunsa tai maidontuotannossaan esiintyvien perinnöllisten ongelmien vuoksi.

7. Terveysongelmilla, joita ei voida todeta geenitestillä tai joille ei ole olemassa jalostusta varten tehtävää fenotyyppistä rutiinitutkimusta, tulisi olla yhtäläinen painotus rotukohtaisissa jalostusohjelmissä.

8. Jalostusohjelma ei saisi karsia enempää kuin 50 % rodun koirista; jalostuskoirat tulisi valita rodun paremmasta puolikkaasta.

9. Asianmukainen ruokinta ja ympäristöaltistus, sekä pentujen sosiaalisia kykyjä ja reaktioita kehittävä emältä, kasvattajalta ja muilta tuleva stimulaatio tulee olla jokaisen pentueen perusedellytyksenä.

Lähde: www.fci.be/uploaded_files/29-2010-annex-en.pdf

FCI:n jalostussäännöt (FCI Breeding rules)

Ensimmäinen versio FCI:n jalostussäännöistä hyväksyttiin vuonna 1934. Tämän jälkeen säännöt on päivitetty useaan kertaan, varsinkin viime vuosikymmenen aikana. Viimeisin versio on marraskuulta 2011, ja sen sisältämät jalostukseen ja hyvinvointiin liittyvät kohdat on koottu Taulukkoon 2.

Taulukko 2. Koirien jalostukseen ja hyvinvointiin liittyviä kohtia FCI:n jalostussäännöistä

Kohta 1. FCI:n kansainväliset jalostussäännökset sitovat kaikkia jäsenmaita ja sopimuskumppaneita

- **Näitä** säännöksiä sovelletaan suoraan kaikissa jäsenmaissa ja sopimuskumppaneissa. Tämä tarkoittaa, että jalostukseen saa käyttää ainoastaan koiria, joilla on tasapainoinen luonne ja jotka ovat sekä toiminnallisesti että perinnöllisesti terveitä sekä rekisteröityjä FCI:n tunnustamaan rekisteriin tai tämän lisärekisteriin. Lisäksi koirien tulee täyttää kyseisen FCI-jäsenen tai sopimuskumppanin rekisteröintivaatimukset.

- **Perinnöllisesti** terveiksi luetaan ainoastaan koirat, jotka ovat rotumääritelmän mukaisia ja rotutyypillisiä ja käyttäytyvät rodulle ominaisella tavalla, ja joilla ei ole merkittäviä perinnöllisiä vikoja, jotka voivat vaarantaa jälkeläisten toiminnallisen terveyden. FCI:n jäsenten ja sopimuskumppanien on estettävä koirien toiminnallista terveyttä vaarantavien rotupiirteiden liioittelu rotumääritelmässä.

- **Koiria**, joilla on hylkääviä virheitä, kuten esimerkiksi epävakaa luonne, synnynnäinen kuurous tai sokeus, huuli- tai suulakihalkio, merkittäviä hampaisiin liittyviä vikoja tai leukojen

epämuodostumia, PRA, epilepsia, kivesvika tai -puutos, albinismi, sopimaton turkin väri tai diagnoosi vakavasta lonkkaviasta, ei saa käyttää jalostukseen.

- **Jäsenmaat** ja sopimuskumppanit ovat velvollisia pitämään kirjaa koirista, joilla on perinnöllisiä sairauksia, kuten lonkkanivelen kasvuhäiriö tai PRA, vastustamaan näitä sairauksia järjestelmällisesti, seuraamaan ja pitämään tilastoa tapahtuvasta kehityksestä, sekä raportoimaan asiasta FCI:lle pyydettyä. Jos koiralle tehdään DNA-testi, tulee näytettä ottavan eläinlääkärin tarkistaa ja vahvistaa koiran tunnistusmerkintä, kuten tehdään kaikkien terveystarkastusten yhteydessä. Tunnistusmerkintä tulee liittää myös tuloksena olevaan lausuntoon.

- **Tieteellinen** toimikunta auttaa ja tukee FCI:tä ja sen jäsenmaita ja sopimuskumppaneita perinnöllisten sairauksien arvioinnissa ja jalostuksessa. Tieteellisen toimikunnan asettamat toimenpiteet sitovat myös FCI:n yleiskokousta.

- **Osaaminen** ja vastuu jalostuksesta on kullakin FCI:n jäsenellä ja sopimuskumppanilla ja sisältää jalostuksen ohjauksen, neuvonnan ja valvonnan sekä polveutumiskirjojen pitämisen.

- **FCI:n** jäsenillä ja sopimuskumppaneilla on velvollisuus laatia omat, FCI:n vastaaviin perustuvat jalostussäännöksensä, joissa asetetaan jalostustavoitteet. Säännösten tulee ottaa asianmukaisesti ja riittävästi huomioon rotujen käyttöominaisuudet.

Koirakauppiaksi ja pentutehtailijoiksi luetaan ihmiset, joiden tavoitteena on saavuttaa taloudellista hyötyä ostamalla ja myymällä koiria, mutta jotka eivät kiinnitä asianmukaista huomiota koiran hyvinvointiin. Koirakauppiat ja pentutehtailijat eivät saa ryhtyä jalostamaan koiria FCI:n jäsenen tai sopimuskumppanin "alla".

Kohta 13. Koirien tulisi pystyä lisääntymään luonnollisesti. Keinosiemennystä ei tulisi käyttää eläimille, jotka eivät aiemmin ole lisääntyneet luonnollisesti. Kansalliset organisaatiot voivat poiketa tästä rodun terveyttä parantaakseen tai nartun hyvinvoinnin vuoksi, tai rodun perinnöllisen monimuotoisuuden säilyttämiseksi tai lisäämiseksi.

Kohta 18. Jokainen FCI:n jäsen- tai sopimusorganisaatiossa kasvatettava ja rekisteröitävä koira on pysyvästi tunnistusmerkittävä väärentämisen kestäväällä tavalla. Tunnistusmerkintä tulee merkitä koiran rekisterikirjaan.

Kohta 19. Jäsenmaiden ja sopimuskumppanien jalostussäännöt voivat ylittää vaatimustasoltaan FCI:n vastaavat, mutta ne eivät saa olla ristiriidassa FCI:n jalostussääntöjen kanssa.

Lähde: <http://www.fci.be/circulaires/8-2012-annex-en.pdf>

FCI:n näyttelysäännökset

FCI:n näyttelyitä koskevissa säännöksissä sanotaan muun muassa, että "*Koiran hyvinvoinnin on oltava äärimmäisen tärkeää kaikissa koiranäyttelyissä. Sairas, tarttuvaa tautia sairastava tai ontuva koira on suljettava pois näyttelyistä, samoin uros, jonka kivekset ovat surkastuneet, sekä imettävä tai pentuja edelleen hoitava narttu. Turkin, ihon tai kuonon käsitteleminen siten, että se vaikuttaa koiran rakenteeseen, väriin tai muotoon, on kielletty. Koira ei saa näyttelypaikalla käsitellä millään aineella tai laitteella. Vain kampaus ja harjaus ovat sallittuja*".

Lisäksi säännöksissä todetaan, että "*Koira, joka ei vastaa rotutyyppejä tai joka käyttäytyy aggressiivisesti tai selvästi rotumääritelmästä poikkeavalla tavalla, tai jolla on kivesten poikkeavuus, purentavika, leuan poikkeavuus, värityksen tai turkin epätäydellisyys tai selviä merkkejä albinismista, saa arvostukseen hylätyn*".

Koska ulkomuototuomareilla on suuri vaikutus rotujen terveyteen, hyvinvointiin ja kehitykseen, arvosteluun on vuonna 2010 laadittu kaikkia FCI-tuomareita koskevat eettiset säännöt. Säännöissä

todetaan esimerkiksi, että jokaisen tuomarin tulee noudattaa FCI:n sääntöjä, koskien koirien terveyttä, käyttäytymistä, arvostelua ja jalostusta. Tuomarin tulee vaikuttaa ennakoivasti ja edistävasti koirien terveyteen ja hyvinvointiin sekä vastuulliseen koiranjalostukseen. Hänen tulee arvostella paitsi koiran rakennetta ja liikkeitä myös sen terveyttä ja toiminnallisuutta.

Rotumääritelmiä muutettu terveempään suuntaan

FCI tunnustaa nykyisellään yli 300 koirarotua. Jokainen rotu on jonkin tietyn maan "omaisuutta", ja kyseiset maat vastaavat myös rotujensa rotumääritelmistä. Rotumääritelmät uusille tunnustettaville roduille sekä jo hyväksytyjen rotumääritelmien muutokset tehdään yhteistyössä FCI:n rotumääritelmätoimikunnan ja tieteellisen toimikunnan kanssa.

Viime vuosikymmenien aikana useimpia FCI:n hyväksymiä rotumääritelmiä on muutettu terveemmän ja toiminnallisemman anatomian suuntaan. Euroopan Neuvoston lemmikkien jalostusta koskevalla päätöslauselmalla on ollut suuri vaikutus tähän työhön. Lisäksi kaikkiin FCI:n hyväksymiin rotumääritelmiin on vuodesta 2003 lähtien lisätty lause "Selvästi epänormaali rakenne tai käyttäytyminen ovat hylkääviä virheitä".

Rotumääritelmien muutoksilla ja ulkomuototuomarien koulutuksella on merkittävä vaikutus koirien jalostukseen, koska rotumääritelmä ja sen tulkinta on myös tulevaisuudessa kunkin rodun jalostuksen ensisijainen ohje. Useat kennelliitot, Suomi mukaan lukien, ovat ottaneet käyttöön tarkat ohjeistukset rotumääritelmien tulkintaan siten, että liioiteltuja piirteitä omaavia koiria ei palkittaisi näyttelyissä. FCI:ssä tehdään parhaillaan kaikille FCI-maille tarkoitettua tuomarikoulutusmateriaalia Ruotsin Kennelliiton materiaalin pohjalta. Materiaalin sisältämien rotukohtaisten ohjeiden lisäksi seuraavat yleiset toteamukset koskevat kaikkia rotuja:

- kaikkien koirien tulee pystyä hengittämään normaalisti, myös liikkueessaan
- kaikilla koirilla tulee olla terveet silmät, ilman minkäänlaisia silmävaivojen merkkejä
- kaikilla koirilla tulee olla terve iho, ilman minkäänlaisia oireita
- turkki ei saa olla esteenä liikkumiselle
- kaikkien koirien tulee pystyä liikkumaan luonnollisesti ja vaivattomasti ilman merkkejä kivusta
- kaikilla koirilla tulee olla hyvä, nyky-yhteiskuntaan soveltuva luonne. Rotutyypillinen käyttäytyminen tulee huomioida ja sallia, mutta liiallinen arkuus tai terävyys ei ole toivottavaa. Aggressiiviset, panikoivat ja pelokkaat koirat tulee aina hylätä.

Tarvitaanko yhä uusia, geneettisesti eristyneitä rotuja?

Alueellisten koirapopulaatioiden maantieteellinen eristyneisyys on väistynyt: nykyisin rotuja erotellaan toisistaan enemmänkin koiranjalostukseen laadittujen sääntöjen kuin maantieteellisten etäisyyksien perusteella.

Uusien rotujen tunnustamisesta huolehtivat FCI sekä Englannin ja Amerikan kennelklubit. Tunnustamiseen liittyvät menettelyt ovat erittäin tärkeitä rotujen tulevaa terveyttä ajatellen. Uudet rodut ovat tyypillisesti kansallisia tai alueellisia populaatioita, joita on jo jalostettu yhteisten, enimmäkseen fyysisten ominaisuuksien perusteella. Uusia rotuja luodaan joskus valitettavasti myös värin, turkinlaadun ja käyttömuodon perusteella. - Kummassakin tapauksessa on vaarana, että populaatiot ovat niin pieniä ja jo valmiiksi sisäsiittoisia, että tulevissa sukupolvissa ei ole mahdollista pitää yllä terveyttä, Hedhammar toteaa.

FCI:n säännöt uusien rotujen tunnustamiseen ovat tiukat. Rodusta pitää esimerkiksi löytyä vähintään kahdeksan eri sukulinjaa, ja rodun terveydentila tulee olla hyvin dokumentoitu.

Rotumääritelmää hyväksyessä tarkistetaan myös, että siinä ei ole terveyttä vaarantavia kohtia. FCI:n nykypainotus on kuitenkin, että uusia rotuja tulisi hyväksyä lähinnä vain olemassaolevien rotujen muunnoksiksi, joita saisi risteyttää keskenään. Uusia muunnoksia tulisi tunnustaa niin useita kuin mahdollista.

Hedhammarin mielestä kansallisten ja alueellisten koirapopulaatioiden sukulaisuutta olemassaolevien rotujen kanssa tulisi selvittää, ja jos lähisukulaisuuksia löytyy, rotuja ei tulisi hänenkään mielestään hyväksyä kuin jo olemassaolevien rotujen muunnoksiksi. Jos rotu osoittautuu geneettisesti eriäväksi muista roduista, tulisi ennen sen hyväksymistä harkita tarkkaan onko sen populaation koko ja rakenne riittävä kestävää jalostusta ajatellen.

Vasta jos rotu läpäisee tämän kansallisen arvioinnin ja osoittautuu populaatioiltaan tarpeeksi monimuotoiseksi ja suureksi, tulisi rodulle voida hakea kansainvälistä statusta. Jos rodun populaatio katsotaan liian pieneksi, rotukirjat tulee jättää avoimiksi, mahdollistamaan uusien geenien tuonti kantaan. Sääntöjä, jotka estävät väriin, turkin laatuun, alueelliseen alkuperään tai käyttömuotoon perustuvien rotumuunnosten risteyttämisen keskenään, tulisi Hedhammarin mukaan välttää.

FCI pyrkii yhtenäistämään sairauksien tutkimusmenetelmiä

Useissa FCI:n jäsenmaissa on jalostusohjelmia perinnöllisille vioille ja sairauksille. Käytettävät tutkimusmenetelmät saattavat kuitenkin erota toisistaan, mikä aiheuttaa hankaluuksia tulosten vertailussa.

FCI:n tieteellinen toimikunta on aktiivisesti pyrkinyt yhdenmukaistamaan lonkka- ja kyynärnivelen kasvuhäiriön sekä silmäsairauksien tutkimusprotokollaa ja luomaan kansainvälisen kuvaus- ja lausuntojärjestelmän, jossa tutkimustulokset ovat yhteismitallisia. Tällainen järjestelmä on nyt olemassa lonkille ja kyynärpäille. FCI:n protokolla antaa ohjeet esimerkiksi koiran vähimmäisiästä tutkimushetkellä, tunnistusmerkinnästä ja rauhoituksesta, rauhoitusmenetelmän ja koiran painon merkitsemisestä tutkimuslomakkeeseen, sekä kuvien arvostelusta ja valitusmenettelystä.

Lisäksi FCI:n mukaiseen viralliseen tutkimukseen vaaditaan, että koiran omistaja allekirjoittaa todistuksen, jossa vakuuttaa tutkittavan koiran olevan saman kuin mitä rekisteripaperissa lukee, ja että koiraa ei ole omistajan parhaan tiedon mukaan operoitu nivelten kehitystä parantavalla tavalla.

Kansainväliset suuntaviivat antidoping-säädöksille

FCI on laatinut suuntaviivat antidoping-säädöksille, joiden tarkoituksena on estää koirien lääkitseminen niiden ulkomuodon parantamiseksi tai suorituskyvyn lisäämiseksi. Vaatimukset sisältävät seuraavia asioita:

- Kokeisiin, kilpailuihin ja näyttelyihin osallistuvat koirat eivät saa olla loukkaantuneita tai sairaita. Ne eivät saa olla laittomalla eli niiden esiintymistä parantavalla tavalla lääkittyjä tai hoidettuja.
- Koirat, joiden turkki, kuono tai iho on käsitelty väriä tai rakennetta muuttavalla aineella, on suljettava pois näyttelyistä.
- Kaikkien osallistuvien koirien tulee olla saatavilla doping-näytteiden ottoa varten.
- Koirasta vastaavan henkilön tulee selvittää kuinka koiralle annettava hoito vaikuttaa koiran osallistumisoikeuteen.

Puhdasrotuisten koirien jalostus on yhteinen haaste

Hedhammar jakaa koirien terveysongelmat kolmeen osaan: 1) heterogeenisyyden menetys, 2) haitallisten geenien kasaantuminen, 3) liioitellut anatomiset piirteet. Koirien terveyden ja hyvinvoinnin parantamiseksi on siis säilytettävä perinnöllistä vaihtelua, estettävä haitallisten genotyyppien kasaantuminen sekä torjuttava liioiteltuja piirteitä niin koirien anatomiasa kuin myös luonteessa.

Tasapainon löytäminen yhtenäisen rotutyypin sekä terveyden, pitkäikäisyyden ja toimintakyvyn jalostamisen välille on haastavaa. Kerta toisensa jälkeen on näytetty toteen, että voimakas tiettyjä ulkomuotopiirteitä suosiva jalostusvalinta voi vaikuttaa paitsi haluttuun ominaisuuteen myös muihin ominaisuuksiin, kuten terveyteen. - Esimerkiksi ihopoimujen suosiminen shar pein jalostuksessa lisää rodulla tunnistetun "ryppymutaation" kopiokokumäärää ja altistaa koirat kuumesyndroomalle, Hedhammar toteaa.

Hedhammarin mielestä kaikkien sidosryhmien tulee olla valmiita ottamaan vastuuta terveysongelmista sekä olemaan aktiivisia koirien hyvinvointia parantavien keinojen etsimisessä. Vaikka yksittäinen kasvattaja viime kädessä päättääkin astutetaanko narttu ja millä uroksella, asiaan liittyy kuitenkin useita muitakin tahoja, jotka vaikuttavat joko suorasti tai epäsuorasti jalostuskoirien valintaan: koiranomistajat, kasvattajat, ulkomuototuomarit, eläinlääkärit, tutkijat, geneetikot, epidemiologit, kynologiset organisaatiot (paikalliset, kansalliset ja kansainväliset), eläinsuojelujärjestöt sekä myös valtiolta.

- Monet ihmiset edustavat useampaa kuin yhtä näistä tahoista. Yhteistyön haasteita tässä tunteita herättävässä asiassa riittää, kun ihmisten oma historia, arvomaailma, puolueellisuus ja agendat vaikuttavat heidän toimintaansa, Hedhammar kirjoittaa.

FCI:ssä on tekeillä selvitys, kuinka toteuttaa jalostusta ja koirien terveyttä koskevia säännöksiä parhaalla tavalla, kuinka kouluttaa ulkomuototuomareita liioiteltujen ulkomuotopiirteiden suhteen ja kuinka ohjeistaa ja kannustaa perinnöllisten sairauksien vähentämiseen tähtäävien jalostusohjelmien käyttöön. Tässä työssä pyritään kansainväliseen yhteistyöhön Englannin ja Amerikan kennelklubien kanssa.

Jalostuksessa hyödynnettävissä olevaa maailmanlaajuista aineistoa kertynyt jättimäärä

Geneettisessä arvioinnissa ja jalostusohjelmien rakentamisessa tarvitaan polveutumistietoja sekä fenotyyppisiä tietoja niistä ominaisuuksista, joita halutaan jalostaa, Hedhammar listaa. Koirilla tätä tietoa tallentavat ja ylläpitävät kansallisissa tietokannoissa kennelliittot ja rotuyhdistykset. Jättimäärä maailmanlaajuista aineistoa on olemassa ainakin teoriassa, vaikkakin tiedonvaihtoa saattavat vaikeuttaa eri maiden väliset erot siinä mitä tietoa, missä muodossa ja kuinka paljon tallennetaan, sekä siinä minkälaisia säännöksiä tiedon jakamiseen muiden kanssa on, ja tunnustetaanko vieraiden rekisterien rekisteröimiä koiria ylipäätään. Tämä vaikuttaa usein myös jalostuskoirien hankintaan.

Hedhammar toteaa, että kaikille avoimissa tietokannoissa sijaitsevat koirien tutkimus- ja geenitestitulokset ovat tärkeitä tietolähteitä, joista sekä kenneljärjestöjen että eläinlääkärien tulisi huolehtia. Kattavat populaatiota kuvaavat tutkimustulokset, joissa tallennetaan mahdollisimman monen sekä sairaan että terveen koiran tulokset, ovat paljon arvokkaampia kuin järjestelmät, joihin tallennetaan vain sairaiden koirien tiedot ja nekin vain jonkin tietyn sairauden suhteen, jolloin tietoa muun populaation tilasta ei ole.

Jotta rekisterit olisivat käyttökelpoisia, niiden virheet ja harhaisuus tulee minimoida, eli koiran tunnistusmerkintä tulee aina tarkastaa ja mahdollisuus tulosten ennakkosensuuriin poistaa

kokonaan.

Eri tietolähteet täydentävät toisiaan

Kennelliittojen ja rotuyhdistysten tietokantojen lisäksi myös vakuutusyhtiöissä ja eläinlääkäriasemilla tallennetaan tietoa koirien terveydestä. Hedhammar kertoo vakuutusyhtiöaineistosta tehdyistä ruotsalaisista tutkimuksista liittyen koirien sairastavuuteen, eliniän pituuteen, nisäkasvaimiin, atopiaan ja diabetekseen. Näiden aineistojen etuna on suuri tietomäärä sairauksista, joista ei esimerkiksi PEVISAn tyylisten ohjelmien kautta juurikaan saada tietoa. Mukana analyyseissä on ollut jopa 80.000 koira.

Myös rotuyhdistysten tekemät terveystarkastukset tuovat arvokasta ja käyttökelpoista tietoa rodun tilasta. Tämä edellyttää, että vastaukset edustavat kattavasti koko populaatiota, ja että kaikki huonotkin uutiset todella kerrotaan. Kertyvä tieto auttaa jalostuksen painopisteiden asettamisessa ja mahdollistaa jopa sairauksien yleisyydessä ajan mittaan tapahtuvien muutosten seuraamisen.

Eri lähteistä saatavaa tietoa voidaan yhdistää tutkimuksissa toisiinsa, jos tieto kussakin järjestelmässä on aina liitetty koiran rekisterinumeroon. Ruotsissa on esimerkiksi selvitetty lonkkakuvaustuloksen yhteyttä nivelrikon kehittymiseen ja koiran eliniän pituuteen. Lonkkakuvaus- ja polveutumistulokset on saatu Ruotsin Kennelliitosta ja koirien hoito- ja elinikä tiedot vakuutusyhtiöltä.

Indeksit vauhdittavat jalostusta

Useille koirien perinnöllisille vioille ja sairauksille on jo vuosikymmeniä ollut käytössä jalostusohjelmia. Edistyminen on kuitenkin ollut melko vähäistä. Jalostuksella saadaan aikaan edistymistä, kun jalostuskoirat ovat ominaisuuden suhteen rodun keskitasoa parempia. Jos terveiden koirien osuus on paljon suurempi kuin jalostukseen valittujen koirien osuus, ei edistymistä fenotyypillisellä valinnalla voida saavuttaa.

Kun rodun tila esimerkiksi lonkkanivelen kasvuhäiriön suhteen paranee tarpeeksi, fenotyyppiin perustuvasta jalostusvalinnasta tulee vähitellen tehotonta. Tässä tilanteessa jalostukseen saadaan lisätehoa jalostusindekseistä, joiden laskenta koirille on edelleen melko lailla lapsenkengissä lähes kaikkialla maailmassa. Indeksejä lasketaan tällä hetkellä vasta Suomessa, Saksassa, Tanskassa, Norjassa ja Ruotsissa, ja vain muutamille ominaisuuksille.

Testien lukumäärä kasvaa - jalostuksessa otettava järki käteen

Jalostusindeksejä käytetään usean geeniparin säätelmissä ominaisuuksissa. Yhden geeniparin ominaisuuksille taas on tutkimustiedon kertyessä mahdollista aikaansaada geenitesti. Uusia geenitestejä kehitetään jatkuvasti. Geenitestien ja tutkimusmenetelmien saatavuus ei kuitenkaan saa olla ensisijainen jalostuksen painopisteiden määrittäjä, koska tällöin rodun tärkeimmät ongelmat voivat jäädä lähes kokonaan huomiotta, Hedhammar muistuttaa.

Geenitestien lukumäärän kasvaessa jalostusohjelmista tulee helposti yhä monimutkaisempia ja kalliimpia. Ilman johdonmukaisuutta testien valinnassa, näyttöiden keräämisessä ja tulosten vahvistamisessa on epävarmaa onko testeistä maailmanlaajuisia populaatioita ajatellen kovin suurta hyötyä, varsinkin jos testien tulokset eivät ole julkisia ja kenen tahansa tarkasteltavissa.

Tulevaisuudessa on entistä tärkeämpää määrittää jalostuksen painopisteet terveysongelmien yleisyyden ja vakavuusasteen perusteella. Lisäksi jalostettavien ominaisuuksien pitää tietysti olla periytyviä ja tutkimusmenetelmien sellaisia, että niiden avulla saadaan sairaut, kantajat ja terveet esille.

Vakavuusaste ja esiintyvyys tärkeimmät kriteerit

Perinnöllisille sairauksille ei ole olemassa mitään yksiselitteistä priorisointimenetelmää. Sairaudet, jotka aiheuttavat kuoleman tai eutanasian nuorella iällä tai joiden vuoksi koira kärsii koko elämänsä elintoimintojensa heikkenemisen tai vajavuuden vuoksi, ovat merkittävämpiä kuin esimerkiksi myöhemmällä iällä rappeuttavat sairaudet. Viime vuosina kehitetty riskinarvioimismenetelmä voi helpottaa koirien terveysjalostuksen painopisteiden määrittelyä (ks. Koiramme 11/2011).

Yksinkertaiset laskelmat sairaiden koirien tai eri rotujen perinnöllisten sairauksien lukumäärästä eivät yleensä ole riittäviä mittoja sairauksien esiintyvyydestä. Esiintyvyyden selvittämiseksi tarvitaan tietoa sekä sairaiden koirien lukumäärästä että siitä kuinka paljon kyseisen populaation koiria ylipäättään kyseisellä alueella on. Paikkansapitäviä arvioita sairauksien populaatiokohtaisesta esiintyvyydestä ei vielä juurikaan ole olemassa. Englannissa onkin vuonna 2010 aloitettu tutkimusprojekti sähköisen järjestelmän kehittämiseksi koirien ja kissojen perinnöllisiin ongelmiin liittyvän tiedon keräämiseksi, analysoimiseksi ja raportoimiseksi.

Jalostuksen kohteena olevan ominaisuuden oltava periytyvä

Sairauden periytymismuoto vaikuttaa jalostustrategian valintaan. Koirien 500 perinnöllisestä sairaudesta yli sadan aiheuttaa yksittäinen mutaatio, mutta suurin osa perinnöllisistä sairauksista on todennäköisesti monen geeniparin säätelemiä, monimutkaisia sairauksia. Hedhammar toteaa, että useimpien sairauksien tarkkaa periytymismuotoa ei tiedetä, mutta niiden esiintyvyyden suuri vaihtelu rotujen ja sukujen välillä osoittaa niiden olevan perinnöllisiä.

Geneettiset analyysit ovat osoittaneet tiettyjen monitekijäisten sairauksien, kuten lonkka- ja kyynärnivelen kasvuhäiriöt, periytymisasteiden olevan kohtalaisia tai korkeita. Tämä tarkoittaa, että jalostusvalinnalla voidaan saavuttaa edistymistä sairauden esiintyvyyden vähentämisessä.

Jalostuksessa on aina varmistettava, että valintakriteerinä pidettävä ominaisuus tai diagnoosi, kuten esimerkiksi lonkkatulos, on sekä periytyvä että koiran terveyden kannalta merkitsevä. Tutkimusmenetelmällä saatavien fenotyyppisten tulosten on oltava läheisessä yhteydessä niiden terveysongelmien kanssa, joita jalostuksessa halutaan vähentää. Esimerkiksi lonkkanivelien röntgentutkimuksen on todettu ennustavan kehittykö koiralle myöhemmin nivelrikkoa vai ei.

Monen geeniparin säätelemien ominaisuuksien jalostuksessa on tärkeää, että tarpeeksi suuri osuus populaatiosta tutkitaan. Esimerkiksi kyynärnivelen kasvuhäiriön tarkemmaksi kuvantamiseksi on ehdotettu nykyistä useamman eri suuntaisen röntgenkuvan ottamista, ja lonkkanivelen kasvuhäiriön jalostuksen tehostamiseksi on olemassa lonkkanivelen löysyyttä mittaavia menetelmiä, jotka nekin vaatisivat lisäkuvien ottamista. Näistä saatava lisätieto voikin olla hyvin relevanttia yksittäisen koiran kohdalla, mutta ne ovat vähemmän käyttökelpoisia kustannustehokasta jalostusohjelmaa ajatellen, Hedhammar tiivistää.

Tiedotus, koulutus ja valistus avainasemassa

Tiedotus, koulutus ja valistus ovat Hedhammarin mukaan kenties tärkeimmät koiranjalostukseen vaikuttavat tekijät. Sairausriskeistä ja sairauksien esiintyvyydestä eri koiraroduissa tarvitaan paljon nykyistä enemmän tietoa. Potentiaalisten pennunostajien tulee tietää riskit harkitsemansa rodun kohdalla. Kasvattajat taas tarvitsevat apua pääsyssä jalostuspäätöksiin vaikuttavan tiedon lähteille. Internetissä on kattavia tietokantoja koirilla esiintyvistä perinnöllisistä sairauksista, mutta siellä esiintyy paljon myös väärää informaatiota, joten neuvonta voi tässä asiassa olla tarpeen.

Lähteet

Hedhammar & Indrebø 2011. Rules, regulations, strategies and activities within the Fédération Cynologique Internationale (FCI) to promote canine genetic health. *Veterinary Journal* 189(2): 141-146.

Hedhammar, Malm & Bonnett 2011. International and collaborative strategies to enhance genetic health in purebred dogs. *Vet J* 189(2): 189-196.